

Cronica Externă

— Situația în Anglia —

De un an și jumătate se petrec în Anglia fapte cam descumpănitoare pentru admiratorii puterii britanice dar, desigur, foarte interesante pentru toți cei ce urmăresc cu patimă evoluțiunea societății moderne, străduințele ei către o viață mai armonioasă, mai fericită și mai dreaptă.

Intr'adevăr, acum un an și jumătate nimic nu era schimbat în situația Angliei pentru un observator superficial. Anglia era încă Anglia pe care o cunoșteam cu toții, țara în care firul continuității istorice nu fusese distrus nici o clipă măcar, țara care dăduse lumii îndoitul și contradictoriul spectacol al libertăților celor mai înaintate și al privilegiilor celor mai învechite. În Anglia admiram organizarea socială care lăsase pe om să se dezvolte în toată deplinătatea lui, să pătrundă departe în domeniul cugetării și al artei, precum a pătruns departe în întunecimile marilor și ale continentelor, admiram progresele îndeplinite fără ca liniștea să fi fost turburată, fără ca armonia socială să fi fost sguduită, în niște vremuri în care celelalte țări se svîrcoleau în lupte intestinale și nu puteau face un pas spre libertățile moderne fără ca să nu se clatine până în temelie sau să nu se răstoarne cu desăvîrșire echilibrul social. Și de aceea nu trebuie să ne mire că, pe cînd celelalte țări își cheltuiau puterile în lupte zădarnice sau în războaie sîngeroase, Anglia și-a întins falnică și majestoasă dominațiunea ei peste atîtea ținuturi, a umplut piețele lumii cu nesfîrșitele produse ale activității ei impunătoare și a putut duce până în colțurile cele mai îndepărtate ale pămîntului limba, cultura, obiceiurile și civilizația ei puternică.

În această Anglie nu era loc pentru soluțiuni extreme nici pentru revendicări violente. Pe acest pămînt sămînța socialismului continental nu putea să încolțească, și atunci era firesc ca în tot decursul veacului al XIX Anglia să stîrnească deopotrivă admirațiunea spiritelor înaintate și a spiritelor reacționare. Cele dintăiu găseau în așezămintele Angliei acel liberalism binefăcător și larg, acea înțelegere a problemelor moderne ce o doreau pentru propria lor patrie. Cei de pe urmă găseau în rămășițele trecutului, caruia Anglia îi rămăsese credincioasă, dovada puținții de a împăca respectul tradițiilor cu progresele omenirii.

De un an și jumătate ne găsim în fața unei alte Anglii, a unei Anglii care nu se mai aseamănă cu Anglia de odinioară, mândră, puternică, stăpînitoare a mărilor și a continentelor; ne găsim în prezența unei Anglii care se apropie de celelalte țări, de grijile lor, de problemele lor sociale, de frământările lor lăuntrice, în prezența unei Anglii care se continentalizează cu o violență de necrezut, cu o violență care a surprins toate cercurile ocîrmuitoare din Anglia. Partidul și aspirațiunile socialiste au izbucnit în Anglia la ultimele alegeri parlamentare. Și dintr'o zi într'alta situația politică a fost schimbată, atmosfera în parlament a fost alta. Dezbaterile Camerei Comunelor și-au schimbat înfățișarea și tonul. În locul discuțiunilor academice și în totdeauna de o perfectă urbanitate, care dădeau acestei celebre arene politice atîta distincțiune și o așa demnă autoritate, s'au introdus acolo moravurile brutale și gălăgioase ale parlamentelor continentale, care clocotesc de viață, de aspirațiuni și de pașimi. Ideile care agitau celelalte țări și de care Anglia putuse până atunci să nu se îngrijească, aceste idei pe care dînsa se obișnuise să le desprețuiască, apar în încinta parlamentului, iar în schimb, concepțiunile care singure pasionaseră opinia publică și făcuseră obiectul discuțiunilor zilnice din parlament și din afară de parlament, sînt lăsate în părăsire și date uitării. Imperialismul care fusese simburile vieții publice englezești mai bine de 25 de ani, nu mai preocupă pe nimeni. Protecționismul d-lui Chamberlain, care stîrnise atîtea discuții și atîtea critici, nu mai interesează decît pe cîțiva fanatici. Abea pe ici pe colo se mai ridică vre-un glas sfios care să reamintească de acel plan măreț de consolidare imperială și economică, sau să deplîngă boala ce, pentru moment cel puțin, a doborît pe luptătorul puternic care personifică această politică.

Toate imperfecțiunile organizării sociale, toate nepotrivirile dintre așazăminte și spiritul timpului, toate care erau atît de amorțite încît păreau că mulțumesc națiunea, toate au eșit la iveală și cu ce putere! Obiceiurile parlamentare erau învechite, trebuia elaborat un nou regulament al dezbaterilor parlamentare. Criticele formulate în potriva Camerei Lorzilor erau reluate cu mai multă inverșunare decît ori cînd. Pretutîndeni se ridicau protestări în potriva acestei adunări ereditare, pretutîndeni se spunea că ea nu mai corespunde cu concepțiunile de guvernămînt modern. Miniștri, miniștrii în funcție chiar, o botezau camera leneviei și ceea ce e mai caracteristic, nimeni nu îi lua pe față apărarea, căci toată lumea știa că de multe ori această Cameră nu'și mai îndeplinește chemarea, că se compune din nobili încărcăți de titluri, de privilegii și de bogății care preferă plăcerile vieții sarcinelor publice și grijelor politice, care nu vin cu anii la ședințe sau cînd vin, vin numai pentru a împiedeca realizarea aspirațiunilor naționale, sau pentru a resturna cu disprețul atotputerniciei tot ce cu muncă și cu trudă s'a adunat și s'a înjghebat, pe cînd ei se primblau pe cîmpurile de curse, vînau leopardzii în selbătaciile Africei sau aruncau milioane pe mesele verzi dela Monte-Carlo.

În mijlocul acestei învalmășeli, crizele care băntuiau în diferitele partide politice nu puteau decît să desăvîrșească opera lor de descompunere. Și de fapt, se poate spune azi că nu mai sînt partide în Anglia. Unioniștii care 20 de ani au deținut puterea, care se bucurau de un prestigiu neobicinuit, sînt cu totul împrăștiați și cu totul lipsiți de cîrmă. O parte din ei urmează pe d-nul Chamberlain și pe lingă protecționism, admit un program înaintat în ce privește chestiunile interne. Ceilalți au rămas credincioși domnului Balfour. Aceștia sînt conservatorii propriu zîși, cei ce înăuntru reprezintă tendințele reacționare și în afară se apropie de protecționismul d-lui Chamberlain, fără a'l admite în întregime. Înfine vin unioniștii ducelui de Devonshire, adecă acei liberali care alături de ducele de Devonshire și de d-nul Chamberlain s'au despărțit la 1885 de d-nul Gladstone pe chestia Home-rulului irlandez, dar care acum sînt prea liberali pentru a admite programul intern al conservatorilor d-lui Balfour, și prea conservatori pentru a se lepăda de convingerile lor liber-schimbiste și a îmbrățișa protecționismul imperialist al d-lui Chamberlain. Un an de opoziție nu pare a fi nici apropiat nici despărțit mai mult aceste grupări atît de strîns unite 20 de ani. Nicăeri nu s'a văzut din partea căpiteniilor lor vre-o încercare serioasă de apropiere, totul s'a mărginit la declarațiuni și la făgădueli. Cînd în partidele politice lucrurile se opresc aci e că criza e adîncă, că e dictată de cauze serioase și grave.

Partidul liberal are azi ce e drept toate aparențele unității. Dar nu are decît aparențele. Liberalii din care se compune ministerul d-lui Campbell Bannerman sînt niște liberali moderați. Ei au păstrat mai mult caracterul liberalismului clasic al lui Gladstone, decît caracterul liberalismului înaintat și democratic al maselor populare din Regatul Unit de astăzi. Și ceea ce a dat acestor liberali moderați izbînda în ultimele alegeri, nu a fost credința națiunii în ideile și idealurile lor, ci concursul a două curenți vii și puternice și anume a curentului naționalist irlandez și a curentului socialist. Prins între aceste două curenți, liberalismul englez evoluează spre democratizarea lui. Cum va evolua? Până unde va merge pe calea democratizării? În ce măsură se va socializa sau socialiștii vor fi moderați de el? Acestea sînt întrebări care nu se pot încă rezolva și care fac tocmai ca conducerea afacerilor interne ale Angliei să se resimtă așa de mult în momentul de față, de nedumerirea și de șovăelile frunțașilor partidului care stă la cîrma țării. Și să nu se creadă că politica partidului socialist, a partidului care se numește Labour Party, e mai bine definită, mai cristalizată decît politica liberalilor. Socialismul propriu zis neexistînd pînă acum în Anglia, în locul lui s'a dezvoltat un curent puternic de ridicare a soartei lucrătorilor prin asociațiuni. Această mișcare cunoscută sub numele de Trade-Unionism a creat în rîndurile democrației înaintate o adevărată școală conservatoare, o școală care crede că a ajuns la formula definitivă și perfectă a problemului social și că orice îndrumare nouă nu poate fi decît periculoasă pentru ordinea

socială și pentru soarta proletariatului englez. Pe lângă această școală, se ridică în rindurile partidului lucrătorilor o școală mai înaintată, o școală care dacă nu se confundă încă în toate și în totdeauna cu socialismul continental, se apropie de el tot mai mult și tot mai tare, punând și acolo problemele acute ce se pun în țările care n'au avut nici armonia socială a Angliei, nici continuitatea ei istorică.

Partidul naționalist irlandez a rămas neatins de vîntul resturnător al vremurilor. El a păstrat credința lui neșarmurită în dreptatea cauzei lui și în izbînda lui finală. Iar cum terenul pe care el se pune este în afară de terenul pe care își dau luptă partidele politice din Anglia, atitudinea lui neschimbată confirmă criza ce bîntue lumea publică engleză și care ne-a pus față în față cu Anglia de azi, cu o Anglie nouă.

Care să fie cauza acestor schimbări adînci? De ce ne găsim în prezența unei alte atmosfere politice, de ce nu mai avem în fața noastră partidele istorice, de ce atîta șovaială și atîta perturbare în toate lagăritle? Pentru că evoluțiunea internă a Angliei, care fusese atît de neîntreruptă și de armonioasă pînă pe la 1870, a fost de atunci încoace îndepărtată de la matca ei firească și îndreptată într'o direcțiune care a făcut ca firul continuității să se rupă și ca Anglia să ajungă în aceeași situațiune de dezechilibru social, în care se află și țările de pe continent, ba chiar să aibă față cu unele o netăgăduită întîrziere.—Dacă evoluțiunea Angliei ar fi urmat o cale firească, ar fi trebuit ca după legea din 1867, care a extins dreptul de vot și a chemat pentru întîia oară națiunea la adevărată și hotărîtoare conducere a treburilor publice, să înceapă în Marea Britanie o politică largă de democratizare, o eră de mari și adînci reforme sociale. Partidul liberal ar fi trebuit să se transforme într'un partid înaintat, care să îmbrățișeze toate chestiunile și toate revendicările sociale, care să se prezinte în fața națiunii cu un program întreg de reforme pentru îmbunătățirea soartei muncitorilor, care să scuture fără milă toate rămășițele de privilegii, toate nedreptățile sociale, care într'un cuvînt să se puie în fruntea democrației, precum în fruntea liberalismului a mers atîtea veacuri, încunjurat de admirațiunea și de slava lumii întregi. Cînd colo, partidul liberal a stat pe loc, s'a mulțumit cu cîteva reforme religioase, cu cîteva îmbunătățiri în instrucțiunea publică și în raporturile dintre stat și biserică și a privit cu sîială pe radicalii care susțineau nevoia unei politici mai sincer democratice. În asemeni condițiuni, poporul nevăzînd nici o deosebire între acest liberalism moderat și între liberalismul conservatorilor, a preferit să se întoarcă în spre conservatori care pe lângă un program minimal de reforme sociale mai aduceau națiunii și altceva, îi vorbiau și un alt limbajiu, știau să evoce în mîntea ei alte ambițiuni și alte speranțe. Și atunci a putut Disraeli să scoată politica engleză din făgașul problemelor și preocupărilor interne, pentru a o asvirli în imperialism și a putut și d. Gladstone în lipsa unui alt program pentru marele său partid, să lese la o parte chestiunile interne, pentru a arunca destinele Angliei în controversele Home-rulului irlandez.

Douăzeci și cinci de ani partidele engleze au uitat astfel că există o chestiune socială înăuntrul Angliei, au lăsat la o parte toate problemele de ordine internă, nu și-au îndreptat privirile, gândurile, activitatea, energia decât în afară. S'au pasionat rînd pe rînd pentru soarta nenorocită a poporului irlandez pe care Englezii cuceritori nu au știut în decursul veacurilor nici să-l împace, nici să-l trateze cu destulă mărinimie și cu destulă omenie, și pentru soarta imperiului britanic pe care au luptat ca să-l mărească înfiu, ca să nu-l lase să se rupă în bucăți, pe urmă. În bolțile palatului de la Westminster n'au răsunit 25 și mai bine de ani decât tînguirile elocvente ale unui Gladstone, care ruga poporul său să nu-l lese să se coboare în mormînt pînă ce nu va vedea o Irlandă autonomă, sau strigatele de alarmă ale unui d. Chamberlain, care văzînd că supremația comercială a Angliei este amenințată prin separatismul coloniilor și prin concurența străinătății, căuta, printr'un vast plan de federație imperială, să scape gloria perindî a patriei sale. Pentru această idee de consolidare imperială s'a făcut războiul Transvaalului, s'a agitat ideea introducerii serviciului militar obligatoriu, s'a cerut participarea coloniilor la cheltuielile militare și navale ale imperiului, s'a cerut înlocuirea liberului schimb prin protecționism, s'au întreprins expediții în Zululand și pe țărmurile Nigerului, s'a croit în cițiva ani numai în centrul Africei un întins imperiu, s'a visat întinderea dominațiunii engleze de la Cairo la Captown, s'a cucerit Kartumul, s'a pus o stavilă mersului de miș de ani neturburat al Nilului și sub voiața puternică a Englezilor, nu i-a mai fost îngăduit bătrînului fluviu să se reverse după secularul său plac; s'au scos din cîmpiile Indiei bogății nesfîrșite, s'au potolit răscoalele și foametele și s'a întronat pretutindeni mîndria legitimă, nu e vorbă, a operei săvîrșite.

Dar în acest timp în Anglia toate s'au lăsat în părăsire și azi ocîrmuitorii se găsesc în prezența unui număr de 13 milioane de oameni care mor de foame și care nu găsesc de lucru, în fața unui popor în care instrucția publică nu a fost răspîndită, cum trebuia să fie răspîndită într'un popor care vrea să meargă în fruntea civilizației într'un secol de lumină, în fața unui popor în care repartizarea bogățiilor este mai nedreaptă decît ori unde, unde o treime din pămîntul Regatului Unit este stăpînit de 500 de lorzi, unde un duce de Sutherland stăpînește singur 1.250.000 de acri; unde alături de jalnicul convoiu al celor 13 milioane de muritori de foame se ridică cele 500 de milioane ale unui lord Iveagh sau ale unui duce de Westminster. Cum să nu se pue atunci problema socială azi în Anglia cu mai multă gravitate și urgență decît aiurea, și cum să nu fie ea osîndită acum în loc să pășască liniștită pe calea progresului, să-și piarză timpul și energia în frămîntări deșerte?

Și aci se vede tocmai cît de mare e greșala pe care Anglia a făcut-o cînd, oprindu-se în evoluțiunea ei democratică, s'a avîntat în impe-

rialismul conservatorilor sau în sentimentalismul irlandez al liberalilor Gladstonieni. Nu e țară poate azi în lume care să aibă mai mare nevoie de puterile ei, de armonia ei socială decât Anglia, căci ea trece mai mult decât ori care altă țară printr'o criză externă. Anglia s'a găsit la un moment dat în lume într'o situațiune excepțională, căreia îi datorește supremația ei economică și politică. Despărțită de continent prin mările care o încunjură de pretutindeni, ea a fost la adăpost cel puțin înăuntru de războaiele care tulburau liniștea și împedecau dezvoltarea puterilor continentale. Înzestrată înaintea tuturor cu așezăminte liberale care dădeau omului voie să-și dezvolte fără nici o împedecare toate facultățile; dispunând tot de odată și de oameni întreprinzători și de mașini și de combustibil și de mijloacele mai lesnicioase de transporturi, ea a devenit transformătoarea tuturor produselor din lume, țara în care materiile prime din toate colțurile pământului veneau, se prefăceau în obiecte manufacturate, pentru a se răspîndi pe urmă pe toate piețele comerciale. Dezvoltarea pe care mașinile au luat-o însă pretutindeni, introducerea și pe continent a libertăților publice, efințatarea mîinii de lucru, ușurința mijloacelor de transport, au permis tuturor țărilor să devie mai mult sau mai puțin concurențele Angliei și în special situațiunile excepționale în care au fost puse Germania prin unificarea ei și Statele-Unite prin admirabila lor poziție geografică, au făcut din aceste două țări niște concurențe cu atât mai periculoase pentru Anglia, cu cît ele au închis prin regimul lor protecționist porțile lor produselor engleze, pe cînd Anglia lăsa prin liberul schimb larg deschise porțile ei produselor americane și germane, ce vin să o concureze până și pe piețele ei interne. Așa că Anglia, din transformătoarea produselor lumii întregi este redusă la rolul de transformătoare a produselor ei și ale coloniilor ei, în special ale Indiilor și cum, pe lângă aceasta, Anglia este puțin bogată în produse, iar coloniile ei încep să creeze industrii proprii, care adeseori ajung să concureze chiar metropola, e lesne de înțeles prin ce criză trece industria și comerțul Angliei. Afară de aceasta, Englezii, nedînd instrucțiunii și în special instrucțiunii comerciale dezvoltarea pe care ar fi trebuit să i-o dea dacă ar fi urmarit o adevărată politică democratică, dacă n'ar fi considerat, instrucțiunea precum au făcut-o, ca un privilegiu al avuților, au ajuns să fie din punctul de vedere tehnic inferior Americanilor și Germanilor și să nu poată concura cu ei, fiindcă la ei nu a pătruns, ca în Germania și America, lumina științifică până în straturile cele mai întunecoase și cele mai umile ale poporului. Infine, industrialii englezi, văzînd greutățile ce din zi în zi stau mai numeroase în calea lor, au preferit să închidă fabricile lor, să plaseze capitalurile, care erau investite într'insele, în întreprinderi streine care rentau mai bine. Rezultatul a fost că lucrătorii au rămas pe drumuri și au venit să mărească în fiecare an numărul muritorilor de foame și că Anglia slăbită economiceste, n'a mai putut să joace rolul politic pe care îl jucase. Și cînd oamenii de stat fac azi sforțări desperate pentru a-i da printre puteri rangul pe care

fi avusese, cînd caută să-i reasigure printr'o politică protecționistă, supremația economică de odinioară, nu o pot face, nu numai fiindcă situațiunea s'a schimbat și a rîpit Angliei starea privilegiată ce o avea, dar și fiindcă un popor nu poate susține o grea luptă economică, cînd întreaga lui armonie socială este turburată printr'o aprigă luptă de clase, ca cea ce se deschide în Anglia, și dezvoltarea națională e paralizată printr'o instrucțiune neîndestulătoare și nepotrivită cu aspirațiunile și cerințele timpurilor în fruntea cărora vrei să te pui.

Nu. Anglia nu va mai putea să-și păstreze întăietatea în lume, pentrucă nu a evoluat destul în ultimii 25 de ani, fiindcă ea nu mai e azi în capul civilizațiunii moderne. Ea o simte de altminteri și de aceea azistăm acum la sforțările ei de a se dezbăra de ultimele privilegii, de tot ce reamintește Anglia învechită, spre a se transforma într'o Anglie nouă, într'o Anglie care să aibă mai puțină grijă de bogățiile ei, care au acaparat toate bogățiile de pe și din pămînt, și mai multă milă pentru acei lucrători, cărora, de la înființarea Trade-Unionismului nu li s'a mai dat nimic. În această luptă de democratizare, Anglia care se ridică, se izbește tocmai de ceea ce odinioară i-a făcut țaria și splendoarea. Individualismul, respectul individului împins până la îngăduința arbitrarului, până la afirmarea brutală a dreptului celui mai tare, nu se potrivește cu aspirațiunile unor vremuri, care tind să împedice, prin organizarea socială, pe cei puternici să strivească pe cei slabi și să clădească în folosul lor o lume de nedreptate și de asupriri care s'ar asemena prea mult cu lumea de asupriri și de nedreptăți a societăților bazate pe privilegiile nașterii. Și dacă Anglia pierde simțul puternic al individualismului, dacă nu vom întilni la dînsa amestecul ciudat de reacțiune și de libertate, ea nu va mai avea acel farmec, acea originalitate, care dădea un caracter propriu vieții sale publice și o deosebea de celelalte țări. Ea se va apropia de țările continentale și va dovedi că democratizarea este un foc care topește la olaltă toate particularitățile, toate interesele proprii și îndreaptă neamurile cele mai deosebite spre unul și acelaș ideal: cît mai multă dreptate și cît mai multă fericire pentru cît mai mulți.

Bine înțeles că, din punctul de vedere sentimental, are ceva melancolic spectacolul acesta al vechii Anglii care se surpă și dispore și că e firească atît mirarea cît și ura cu care unii urmăresc schimbările adînci ce sub evenimentele politice de toate zilele, abia prevestesc azi transformările radicale de mine. Dar în acelaș timp, ce învățămînt stă în cele ce se petrec astăzi în Anglia! Cătră dînsa își întorceau privirile toți cei ce susțineau că societățile moderne trebuie să rămîie credincioase tradițiunilor trecutului și să nu se avînte către politica înaintață și democratică. Vedeți, Anglia și-a păstrat privilegiile, nu a desființat Camera Lorzilor, și e stăpînitoarea lumii, nu cunoaște nici pericolele socializmului, nici luptele intestinale ale statelor democratice! Acesta era până acum strigătul învingător pe care dintr'o parte într'alta a lu-

mii, reacționarii de tot felul îl scoteau și cu care convingeau mulțimea cea mare. Comparați Anglia cu Franța, care a resturnat și privilegiile și tradiții, și alegeți dacă puteți!—Da, alegem acum, când privim pe de o parte ce splendid se dezvoltă democrația franceză dezbărată în sfârșit de toate legăturile cu trecutul, comparăm între reformele umanitare pe care toți le imită, între făclia pe care Franța o poartă și cătră care toate se îndreaptă și între zilele negre pline de amărăciune în care Anglia se va lupta cu biserica, cu lorzii cu financiarul ei puternici ca să poată să arunce câteva scinteie de lumină peste poporul ei, care nu e în stare să susțină lupta și concurența modernă ca să poată da puțină pâine acelor 13 milioane de muritori de foame, în țara care a fost supranumită raiul bogățiilor.

Statele care s'au democratizat, care s'au convins mai repede că în timpurile noastre, societatea evoluiază spre o repartizare mai dreaptă și mai omenoasă a bogățiilor, au putut să treacă prin greutățile numeroase, și desigur că mai de învidiat e soarta lor, decît soarta popoarelor ce prea credincioase trecutului, au crezut că-și pot plăti luxul și nu se democratizeze. Nimic nu o dovedește aceasta cu mai multă claritate și în chip mai convingător decît Anglia. Să medităm deci asupra experienței ei și să nu ne lăsăm nici odată să fim amăgiți de succesele momentane sau de iluziile atotputernice ale reacțiunii, dacă nu voim ca de odată să se deschidă sub picioarele noastre prăpastia ce se deschide sub picioarele Angliei, și în care Regatul Unit e amenințat să vadă prăbușindu-se deodată cu supremația lui economică și supremația lui politică.

I. G. Duca

Aducem cu plăcere la cunoștința cetitorilor că, începînd chiar cu numărul viitor, revista va cuprinde și o cronică istorică, cu a cărei redactare, în urma propunerii noastre, s'a însărcinat d. V. Pirovan, care va face și recenzii istorice.
